

Стегней М.І., Попович О.П.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ

Запропоновано науково-методичні підходи до оцінки сталого розвитку підприємництва в агропродовольчій сфері, різні виміри продовольчої безпеки та особливості її забезпечення через стале підприємництво. Запропонований алгоритм оцінки передбачає наступні етапи: 1) визначення об'єктів оцінки (окремих підприємств, видів економічної діяльності у агропродовольчій сфері, галузей, цілісних продовольчих комплексів країн), критеріальних показників, що найбільш об'єктивно характеризують особливості економічного розвитку, соціальної політики та їх екологічного впливу на природне навколишнє середовище й продовольчу безпеку регіонального чи локального рівня; 2) формування матриці даних показників досліджуваного та порівнюваного об'єкта у розрізі економічної, соціальної та екологічної складових; 3) співставлення даних об'єкта порівняння з обраним еталоном за кожним показником з використанням формули простого нормування; 4) оцінка загального рівня сталого розвитку об'єкта оцінки за екологічною, економічною та соціальною складовими. Визначення узагальнюючих показників дає можливість зробити висновки щодо рівня наближеності параметрів оцінюваного об'єкта обраним критеріям сталого розвитку, співвідношення між ними а також оцінити додаткові фактори (рівень інноваційності, ефективність використання ресурсів, вплив на забезпечення продовольчої безпеки тощо).

Ключові слова: підприємництво, сталий розвиток, агропродовольча сфера, науково-методичні підходи, алгоритм оцінки.

Постановка проблеми. Продовольча безпека є глобальним викликом, оскільки у світі існує голод і нерівномірний розподіл продовольства. Україна також стикається з цими проблемами, а війна лише посилює їх.

Агропродовольча сфера є однією з найважливіших галузей економіки, вона забезпечує продовольчу безпеку країни та є джерелом доходів для значної частини населення України. Сталий розвиток підприємництва в агропродовольчій сфері спрямований на довгострокову перспективу. Його засади сприяють підвищенню продуктивності, конкурентоспроможності та інноваційності агропродовольчих підприємств, а також захисту навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями впровадження засад і принципів сталого розвитку у сферу підприємництва займалися ряд вчених, серед яких: І. Бистряков, І. Іртищева, В. Лагодієнко, П. Саблук, М. Хвесик та інші. А продовольча безпека стала об'єктом дослідження в працях вітчизняних науковців Є. Бойко, О. Бородіної, Л. Дейнеко, О. Мартин,

П. Лайко та інших.

З точки зору необхідності пошуку нових алгоритмів оцінки сталого розвитку підприємництва в агропродовольчій сфері, важливим є дослідження науково-методичних підходів щодо здійснення таких оцінок.

Метою статті є дослідження науково-методичних підходів щодо здійснення оцінки сталого розвитку підприємництва в агропродовольчій сфері.

Основні результати дослідження. Сталий розвиток підприємництва – це такий розвиток, який забезпечує задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [1]. Сталий розвиток підприємництва передбачає баланс між економічними, соціальними та екологічними аспектами. Економічний аспект передбачає забезпечення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємств. Соціальний аспект передбачає створення безпечних та здорових умов праці, забезпечення справедливої оплати праці та розвиток місцевих громад. Екологічний аспект передбачає захист навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів.

Агропродовольча сфера є однією з найважливіших галузей економіки України. Вона забезпечує продовольчу безпеку країни та є джерелом доходів для значної частини населення. Сталий розвиток підприємництва в агропродовольчій сфері є важливим для

© **Стегней М.І.**, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та фінансів, Мукачівський державний університет
Попович О.П., асистент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму, Мукачівський державний університет

забезпечення довгострокового розвитку країни. Він дозволяє підвищувати продуктивність, конкурентоспроможність та інноваційність агропродовольчих підприємств, а також сприяє захисту навколишнього середовища.

Важливою умовою формування та реалізації сталого розвитку агропродовольчої сфери та забезпечення продовольчої безпеки є формування науково-методичних підходів до оцінки сталого розвитку підприємництва на рівні країни, видів економічної діяльності та окремих підприємств. З огляду на специфіку агропродовольчої сфери та, враховуючи наукові підходи до оцінки сталого розвитку, нами запропоновано виділення наступних блоків, що в сукупності характеризують основні тенденції економічного розвитку підприємництва, рівень інноваційності, орієнтації на екологічну безпеку та соціальну відповідальність.

На основі проведених досліджень встановлено, що розробка дієвих стратегій та механізмів сталого розвитку підприємств агропродовольчої сфери потребує якісного інформаційно-аналітичного забезпечення. На основі проведених досліджень запропоновано методичні підходи для оцінки сталого розвитку підприємств продовольчої сфери на базі перерахованих показників і підходів, а саме (економічного, соціального, екологічного, інноваційного).

Алгоритм оцінки передбачає наступні етапи:

1) Визначення об'єктів оцінки (окремих підприємств, видів економічної діяльності у сфері продовольчої безпеки, галузей, або цілісних продовольчих комплексів країн) та критеріальних показників, що найбільш об'єктивно характеризують особливості економічного розвитку, соціальної політики та їх екологічного впливу на природне навколишнє середовище й продовольчу безпеку регіонального чи локального рівня;

2) Формування матриці даних показників досліджуваного та порівнюваного об'єкта у розрізі економічної, соціальної та екологічної складових;

3) Співставлення даних об'єкта порівняння з обраним еталоном за кожним показником, можливо з використанням формули простого нормування:

$$N_i = (w_i \times \frac{N_i^a}{N_i^e}) \times 100 \quad (1.1.)$$

Де, N_i – результат співставлення i -го показника еталоном у 100 бальній шкалі;

w_i – вага i -го показника і системі показників оцінки ($0 < w_i > 1$);

N_i^a – i - тий показник оцінюваного об'єкта;

N_i^e – i - тий показник еталоного об'єкта.

При цьому, у разі коли застосовуються показники, зростання яких є негативним для сталого розвитку, доцільно використовувати обернену формулу:

$$N_i = (w_i \times \frac{N_i^e}{N_i^a}) \times 100 \quad (1.2.)$$

Результати розрахунків дозволять отримати матрицю оцінок об'єкта відносно його відповідності еталоно або аналогічному об'єкту у 100% -шкалі. Матриця оцінок дозволить виявити основні переваги та слабкі сторони досліджуваного об'єкта.

4) Оцінка загального рівня сталого розвитку об'єкта оцінки за екологічною, економічною та соціальною складовими:

$$N = \sum_{i=1}^n N_i \quad (1.3)$$

де N - узагальнюючий показник економічного, соціального та екологічного розвитку у 100 відсотковій шкалі;

n – кількість показників оцінки.

Визначення узагальнюючих показників у 100 відсотковій шкалі дозволить зробити висновки щодо рівня наближеності параметрів оцінюваного об'єкта обраним критерієм сталого розвитку, співвідношення між ними а також оцінити додаткові фактори (рівень інноваційності, ефективність використання ресурсів, вплив на забезпечення продовольчої безпеки тощо).

Пропоновані методичні підходи можуть бути використані для універсалізації процедури оцінки на рівні підприємств, галузей, регіонів або країн, визначення слабких сторін об'єктів оцінки а також пошуку балансу між напрямками розвитку продовольчих комплексів у контексті сталого зростання й забезпечення продовольчої безпеки.

Важливим чинником забезпечення сталого розвитку агропродовольчої сфери на рівні національної економіки є забезпечення внутрішнього міжгалузевого балансу між сферами. Виробництва, ресурсного забезпечення, переробки сільськогосподарської продукції та логістики на основі створення ефективних ланцюгів виробництва споживчих товарів з високою доданою вартістю. У цьому контексті, збалансування видів економічної діяльності в єдиній траєкторії сталого розвитку має виключне значення для підвищення економічної ефективності використання ресурсів, зниження собівартості кінцевих продуктів для внутрішнього ринку та упровадження системи екологічних стандартів в галузі. Це матиме позитивний вплив на формування конкурентоспроможної продовольчої бази, як на

внутрішньому так і зовнішніх ринках. Враховуючи такі актуальні потреби нами запропоновано здійснювати оцінку сталого розвитку сфери рослинництва, тваринництва та харчової промисловості у контексті створення

продуктивних систем економічних відносин між підприємницькими структурами у напрямку формування продовольчих кластерів різного типу

Таблиця 1

Стратегічні напрямки розвитку підприємництва агропродовольчої сфери в системі Цілей сталого розвитку України

Цілі сталого розвитку	Стратегічні напрямки розвитку підприємств агропродовольчого сфери
Забезпечення продовольчої безпеки (Ціль сталого розвитку № 2)	Підприємства агропродовольчого сфери повинні сприяти забезпеченню стабільного доступу населення до безпечних, поживних і доступних продуктів харчування.
Збереження ресурсів та підтримка екологічної стійкості (Ціль сталого розвитку № 12)	Підприємства повинні впроваджувати ефективні методи виробництва, які зменшують негативний вплив на навколишнє середовище, включаючи зменшення викидів газів, використання більш стійких до стресів сортів та практики органічного виробництва.
Зменшення голоду і покращення якості харчування (Ціль сталого розвитку № 2)	Підприємства повинні сприяти зменшенню голоду і недоїдання, а також покращувати якість продуктів для покращення здоров'я населення.
Створення робочих місць та підтримка гідної праці (Ціль сталого розвитку № 8)	Підприємства повинні забезпечувати гідні умови праці для своїх працівників, сприяти створенню нових робочих місць та розвитку сільських громад.
Стимулювання інновацій (Ціль сталого розвитку № 9)	Підприємства повинні інвестувати в дослідження та розвиток, щоб вдосконалювати агротехнології, покращувати врожай та оптимізувати виробництво.
Підтримка малого сільського господарства та сільських громад (Ціль сталого розвитку № 1 та 8)	Підприємства повинні сприяти розвитку малого сільського господарства та підтримувати розвиток сільських громад шляхом інвестицій та співпраці.
Зменшення втрат та відходів харчової продукції (Ціль сталого розвитку № 12)	Підприємства мають зменшувати втрати і відходи продуктів, а також розвивати практики утилізації та переробки відходів.
Сприяння соціальній відповідальності та етичному бізнесу (Ціль сталого розвитку № 12)	Підприємства повинні дотримуватися етичних стандартів у виробництві, сприяти соціальній відповідальності та забезпечувати справедливі умови для всіх зацікавлених сторін.
Розвиток партнерств та співпраці (Ціль сталого розвитку № 17):	Підприємства повинні співпрацювати з урядом, громадськими організаціями, іншими підприємствами та академічними установами для спільного досягнення цілей сталого розвитку

Джерело: сформовано на підставі узагальнення Цілей сталого розвитку [2]

Управлінські завдання у сфері реалізації цілей сталого розвитку підприємств агропродовольчої сфери потребують консолідації зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства і включають в себе широкий спектр дій і заходів, спрямованих на забезпечення економічного, соціального та екологічного зростання, які би були прийнятними для поточного покоління, не шкодили б майбутнім поколінням і не погіршували стану природи. Враховуючи стратегічні напрямки розвитку підприємств агропродовольчого сфери (табл. 1), можливо узагальнити ключові управлінські завдання у цій сфері [3-5]:

- розробка та впровадження системи управління сталим розвитком, яка повинна включати в себе стратегію, політику, процедури

та процеси, які спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку;

- впровадження заходів щодо підвищення продуктивності та ефективності виробництва, що дозволить зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та підвищити конкурентоспроможність підприємств;

- забезпечення соціальної відповідальності підприємств, що передбачає створення безпечних і здорових умов праці, забезпечення справедливої оплати праці та розвиток місцевих громад;

- захист навколишнього середовища, що передбачає зниження викидів шкідливих речовин, зменшення використання природних ресурсів та підвищення енергоефективності.

Ці управлінські завдання мають спільну мету

- забезпечити збалансований і сталий розвиток, який задовольняє поточні потреби суспільства, не погіршуючи природний та соціальний фонд для майбутніх поколінь. Рішення цих завдань дозволить підприємствам агропродовольчої сфери досягти цілей сталого розвитку та забезпечити довгостроковий успіх.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сталий розвиток підприємництва в агропродовольчій сфері є важливим для забезпечення довгострокового розвитку країни та продовольчої безпеки. Він дозволяє підвищувати продуктивність, конкурентоспроможність та інноваційність агропродовольчих підприємств, а також сприяє захисту навколишнього середовища.

Запропоновані науково-методичні підходи до оцінки сталого розвитку підприємництва в агропродовольчій сфері дозволяють покращити якість оцінки сталого розвитку підприємництва; забезпечити більш всебічний та об'єктивний аналіз розвитку підприємництва; сприяти підвищенню ефективності управління сталим розвитком підприємництва в агропродовольчій сфері. Пропоновані методичні підходи можуть бути використані для універсалізації процедури оцінки на рівні підприємств, галузей, регіонів або країн, визначення слабких сторін об'єктів оцінки а також пошуку балансу між напрямками розвитку продовольчих комплексів у контексті сталого зростання й забезпечення продовольчої безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сталий розвиток. Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток#:~:text=Сталий%20розвиток%20\(англ.,в%20безпечному%20і%20здоровому%20довкіллі](https://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток#:~:text=Сталий%20розвиток%20(англ.,в%20безпечному%20і%20здоровому%20довкіллі).
2. Указ Президента України Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030. Документ 722/2019. Прийняття від 30.09.2019.
3. Іртищева І. О. Фактори та особливості екологічно сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів / І. О. Іртищева, Т. В. Стройко, М. І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. - 2015. - № 1. - С. 302-310.
4. Modeling of strategic control system in the context of sustainable development of enterprise / Marianna Stehnei, Inna Irtysheva, Ksenya Khaustova, Yevheniia Boiko // Problems and Perspectives in Management (open-access) : journal. – Sumy : LLC "CPC "Business Perspectives", 2017. – Volume 15, Issue 3. – P.212-223.
5. Іртищева, І. О. Методичні підходи до оцінки рівня інноваційного розвитку регіону / І. О. Іртищева, М. І. Стегней, М. С. Михайлов // Економіка та суспільство : електронний науковий фаховий журнал. – Мукачево, 2018. – №16. – С.586-593

REFERENCES

1. Stalyy rozvytok. Vikipediya [Sustainable development. Wikipedia]. (n.d.). Retrieved from: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Stalyy_rozvytok#:~:text=Stalyy%20rozvytok%20\(anhl.,v%20bezpechnomu%20i%20zdorovomu%20dovkilli](https://uk.wikipedia.org/wiki/Stalyy_rozvytok#:~:text=Stalyy%20rozvytok%20(anhl.,v%20bezpechnomu%20i%20zdorovomu%20dovkilli) [in Ukrainian].
2. Ukaz Prezydenta Ukrayiny Pro Tsili staloho rozvytku Ukrayiny na period do 2030. Dokument 722/2019. Pryunyattya vid 30.09.2019 [Decree of the President of Ukraine On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030. Document 722/2019. Acceptance from 30.09.2019.]. (2019). [in Ukrainian].
3. Irtysheva, I. O. (2015). Faktory ta osoblyvosti ekolohichno staloho rozvytku sil's'kykh terytoriy v umovakh hlobal'nykh vyklykiv [Factors and features of ecologically sustainable development of rural areas in the conditions of global challenges]. Aktual'ni problemy ekonomiky - Actual problems of the economy, 1, 302-310 [in Ukrainian].
4. Stehnei, M., & Irtysheva, I., & Khaustova, K., & Boiko, Ye. (2017). Modeling of strategic control system in the context of sustainable development of enterprise [Modeling of strategic control system in the context of sustainable development of enterprise]. Problems and Perspectives in Management, 15, 3, 212-223 [in Ukrainian].
5. Irtysheva, I. O. (2018). Metodychni pidkhody do otsinky rivnya innovatsiynoho rozvytku rehionu [Methodical approaches to assessing the level of innovative development of the region]. Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society, 16, 586-593 [in Ukrainian].

Отримано 19.08.2023